

ies honorer; que des prières adressées à des créatures, qui ne sont pas en pouvoir de faire ce qu'on leur demande, est un culte déraisonnable, je n'hésiterais pas à y souscrire; mais je ne voudrais pas accuser les Catholiques d'idolâtrie. » *Encyclopédie d'Yverdun*, t. 1. art. *Adorer*.

2° Colligimus, rectè juxta diversam notionem ejusdem vocabuli posse istud vel recipi vel repudiari pro diverso sensu quo assumitur. Hinc videmus ab antiquis Patribus voces *adorationis*, *venerationis*, etc., rejectas esse cum applicarentur honori seu cultui qui tribuebatur creaturis, angelis, e. g., vel sanctis, etsi hos honore et cultu dignos haberent, ut inferius ostendemus; ideò autem illas voces repudiabant, quia ethnici, cum quibus res ipsa erat, in sensu *adorationis latrenticæ* eas usurpabant, doctrinam tamen catholicam aliis verbis exponebant.

3° Colligimus rectè ad omnem ambiguitatem tollendam adscitas à recentioribus esse voces *latræ* et *dulæ*, ad ritè distinguendum cultum supremum ac soli Deo debitum ab inferiori quo angeli vel sancti honorantur. Fundamentum enim hujus distinctionis in ipsa rei natura habetur, ut ex dictis patet, atque in auctoritate S. Augustini, qui et hanc distinctionem agnovit et iisdem vocabulis expressit dicens: « Non eo modo, quo jubemur per charitatem « servire invicem, quod est *δωλεύειν*, sed eo « modo, quo tantum Deo servitur, quod est « græcè *λατρεύειν*, » de Trin. l. 1, c. 6, al. 13; et cont. Faust. l. 20, c. 15; de verâ Relig. c. 55; de Civit. Dei l. 8, c. 25, et l. 10, c. 7; Confess. l. 10, c. 42; Enarr. in ps. 96. Quod Jemum vel ipsi Protestantes agnoverunt, ex quibus Gerardus Vossius sic scribit: « Eos « qui distinctionem hanc (inter *latræ* et *dulæ*) probant, minimè improbamus, *partim* « quia vitanda est viro prudenti omnis *logomachia*, *partim* quia nec inutile videtur, si « cultibus toto genere differentibus, qualis est « Dei et creaturæ ad *onymiam* vitandam diversa imponantur nomina; *partim* quia ne « que ab eâ abhorruit Augustinus. » In Append. ad disp. 1. de Incarn. Cui inter alios potest addi Leibnitzius, qui in Systemate theologico, p. 188, præclare scribit: « Itaque censent viri pii et prudentes dandam esse operam ut omnibus modis discrimen infinitum « atque immensum inter honorem, qui Deo « debetur et qui sanctis exhibetur, quorum illud *latræ*, hunc *dulæ* post Augustinum

« theologi vocant, non tantum inculcetur audentium ac discentium animis, sed etiam « externis signis, quoad licet, ostendatur. »

Hæc si probè teneantur, operosum non erit plerasque disjicere difficultates quas Protestantibus magno molimine congesserunt adversus catholicam doctrinam. Fucum enim per eas faciunt imperitis; cum agatur de argumento populari, hoc maximè abusi sunt ad incautos decipiendos atque ad eos retinendos ne dicam in turpissimâ hæreticâ sectâ, sed verius in apostasiâ à religione christianâ, cujusmodi protestantismus in suâ essentiâ spectatus, reipsâ est.

(Dum protestantismi coryphæi sub palliato prætextu se minimè commaculandi idolatriæ labe cum Ecclesiâ Romanâ, id est, Ecclesiâ catholicâ, ab eâ se separârunt, principium statuerunt fundamentale, quod necessario extremam debebat inferre perniciem ipsi Religioni christianæ. Sensim ac sine sensu ejusmodi principium spiritus privati, seu independentiæ à quavis auctoritate evolutum fuit, ac suos fructus attulit. Peperit enim Anabaptistas, postea Socinianos, deinde methodistas, Christianos, Antinomios, demum rationalistas, quibus Scripturæ sacræ non sunt nisi mythographia, scriptores sacri totidem illusi, Christus ipse magnus deceptor et seductor. Sic enim Deus spiritu vertiginis superbos ejusmodi homines percussit, ut videntes non viderint de abyso in abyssum miserè proruentes.)

CAPUT II.

DE RELIGIOSI SANCTORUM CULTUS HONESTATE AC PIETATE.

Protestantes cum Vigilantio, Fausto Manichæo à sanctis Hieronymo et Augustino confutatis causam communem agentes in impugnando sanctorum cultu ac rejiciendo tanquam idololatrico, impio, superstitioso modum omnem excesserunt. Præter sectas omnes, quæ ex protestantismo prodierunt, atque in rejiciendo sanctorum cultu unanimes sunt, adversarios habemus incredulos, qui se philosophos nuncupârunt, inter quos eminent Beausobrius, Hist. de Manichæ et du manichéisme, t. 2, lib. 9, cap. 5, p. 679, seqq.; Middletonius (1), Gibbonius (2), diabolares denique scriptores reli-

(1) Middleton's *Letters from Rome*, etc., id est, Middletoni Epistolæ Romæ datæ; ostendentes exactam conformitatem inter papismum et paganismum, seu religionem Romæ præsentem à paganis suis antecessoribus derivatam.

(2) Gibbon. *Storia della decadenza dell'impero Rom.* trad. dall'ingl. c. 15, seqq.

qui, qui sordes omnes verrere, declamationes, probra, loca denique communia furiosorum hominum congerere nedum desinunt in tantâ, quâ gloriantur, politionum litterarum luce ac morum suavitate et comitate quam affectant. (Inter cæteros gregarios ejusmodi disputatores qui his annis maniacum furorem ostenderunt adversus sanctorum cultum, eminet Breckenridge Americanus in disputatione cum R. Hughes, cf. *Controversy between Rev. Messrs Hughes and Breckenridge*, etc., seu *Controversia inter DD. Hughes et Breckenridge circa questionem: Estne religio protestantium vera Christi religio?* Philad. 1853, ed. stereotyp. contr. n. 4, p. 35, et alibi.) Cum tamen nec unum argumentum novum protulerint, aut in medium proferant quod millies à catholicis scriptoribus protitum jamdiu non fuerit, nobis non restat nisi ipsis denuò opponere quæ à tot doctissimis viris scripta sunt.

Cum verò ex benè constituto controversiæ statu felix disputationis progressus tantum haberi possit, ideò ex præmissis dicimus controversiam minimè versari inter nos et adversarios nostros circa *modum*, quo sancti colendi sunt, sed circa *rem ipsam*; nùm scilicet possimus honestè ac piè per aliquod signum religionis testari excellentiam quam in sanctis deprehendimus ob virtutes quas cum in vivis agerent, ipsi exercuerunt et amicitiam quam cum Deo fruuntur, necne. Catholici affirmant, adversarii negant. In hoc propterea sensu sequentem adstruimus propositionem.

PROPOSITIO. — *Pius et omni idolatriæ labe immunis est religiosus sanctorum cultus.*

Omni prorsus idolatriæ culpâ vacare, imò potius pium esse cultum quem Catholici sanctis tribuunt constat ex sacris litteris, quæ illum commendant, ex vetustissimâ Ecclesiæ traditione et consuetudine, necnon ex ipsâ intimâ re naturâ, atque adversariorum agendi ratione.

In primis enim Scripturæ patriarchas, judices, prophetas exhibent religioso cultu angelos et sanctos viros prosequentes. Omissis enim, quæ de Abraham et Loth ac Jacob referuntur, factis, Balaam Num. 22, 31, ut vidit angelum stantem... adoravit eum pronus in terram. Josue cum audisset virum quem viderat stantem evaginato gladio esse principem exercitus Domini, cecidit pronus in terram, et adorans ait, etc., Jos. 5, 15. Honorem seu cultum istum religiosum esse, seu in ordine ad Deum, minimè verò solum civilem exinde constat, quod pa-

PERRONE I.

triarchæ optimè noverint, eos civiliter non conversari, sed Dei nuntios esse atque cum Deo amicitia conjungi. Cf. in criticis sacris quod Grotius scribit in cap. 19, v. 10, Apocalypsis. de Hebræorum more angelos adorandi. Ex his patet non deesse nobis, ut supponere videtur Hengstenberg, fundamenta biblica de veneratione et cultu angelorum. Idem dicatur de adoratione illâ quam Eliseo tribuit mulier Sunamitis, postquam propheta excitavit filium ejus à mortuis, 4 Reg. 4, 37. Vix enim ut vidit Sunamitis ingens miraculum ab Eliseo patratum, corruit ad pedes ejus eumque adoravit; itaque non simplicem hominem, sed qualitatem *virii sancti* et thaumaturgi in illo mulier venerata est. Cum igitur objectum ac motivum istius adorationis religiosum fuerit, merito concludimus Sunamitidem, non civilem, ut Protestantes nonnulli autumant, sed religiosum prorsus cultum Eliseo præstitisse.

Numquid verò aliquando actus istos improbarunt Scripturæ? Haudquaquam sanè: præterquam quod enim viros istos (si Balaam excipias, qui tamen juxta receptam consuetudinem se gessit) pietate ac religione spectatissimos nobis semper exhibent, Deum ipsum ejusmodi cultum expressè aliquando præcipientem inducunt. Sic Exodi 25, 20, Deus alloquitur populum suum: *Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te... observa eum, et audi vocem ejus nec contemnendum putes... et est nomen meum in illo*; sic Josue, l. c., princeps exercitus Domini, non solum approbavit sibi exhibitam adorationem, sed præterea Josue præcepit: *Solve calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est.* Eadem præterea Scripturæ Deum exhibent vindicem contumeliæ servis suis illatæ; etenim ad Eliæ nutum ignis è cælo descendit ad binos illos principes quinquagenarios absumendos, qui ad prophetam non eâ quâ par erat reverentiâ accesserunt; quare tertius quinquagenarius atpote timens Deum curvavit genua contra Eliam et precatus est eum, 4 Reg. 1, 15. Ita pueri Bethel Eliseum irridentes ab ursis lacerati sunt, lib. 2, 28, seqq. Quibus apertè Deus ostendit quâ ratione velit honore affici servos suos. Quin itaque dicamus viros pietate insignes idolatriæ labe se commaculasse dum cultum angelis et sanctis tribuerunt, aut Deum jussis ac prodigiis idolatriæ crimen honestare voluisse, fatendum est pium sanctumque esse cultum istum, atque ab omni prorsus superstitionis idolatriæ noxâ immunem.

(Trente-sept.)

Sanctorum itidem cultum ab ipsis rei christianæ primordiis in Ecclesiâ obtinuisse non unus vel alter testis adest, sed facta ineluctabilia ac certissima documenta. Etenim istius cultus monumentum sunt 1° festi dies in sanctorum martyrum honorem ac memoriam instituti, de quibus mentio fit lib. 8 Constitut. apostolicar., c. 53, ubi recensentur dies quibus « feriandum erant famulis », enumerantur autem inter cæteros dies festi sanctorum : « In diebus vacant Apostolorum », inquit;... in « die Stephani protomartyris ferientur, atque in diebus cæterorum sanctorum martyrum, qui Christum vitæ suæ anteposuerunt » (1). Istius pariter consuetudinis agendi festos dies sanctorum martyrum meminit Ecclesia Smyrnenensis apud Eusebium (2) scribens ad Ecclesias Ponti : « Quo etiam in loco nobis convenientibus concedet Deus natalem ejus (Polycarpi) martyrii diem cum hilaritate et gaudio celebrare; » ejusdem festi mentio fit in actis S. Pionii (3). 2° Cultus sanctorum per universam Ecclesiam recepti à primis seculis monumenta indubia sunt sacrificia, quæ in martyrum solemnibus in ipsorum honorem Deo offerebantur, de quibus præter S. Jo. Chrysostomum et Augustinum (4) testes sunt locupletissimi Tertullianus et Cyprianus. Tertullianus enim lib. de Coronâ, c. 3 : « Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitiis annuâ die facimus » (5).

(1) Apud Coteler. T. 1, p. 415. Porro Constitutiones apostolicæ prodierunt sec. 5 Ecclesiæ, quas magni faciunt viri eruditii Albaspinæus, de Marca, Petavius, etc.

(2) Lib. 4 Hist. Ecc. c. 15, edit. Valesii, qui refert integram hanc epistolam à Jac. Usserio primum editam. Cùm verò S. Polycarpus martyrii functus sit sub Antonino Pio, hoc documentum spectat ad II Ecclesiæ seculum, cùm vix ab ejus morte conscripta sit. Cf. P. Aloisium. S. J. Illustrium Ecclesiæ orientalis scriptorum vitæ et documenta Duaci 1635, t. 1, not. ad vitam S. Polycarpi, c. 15.

(3) Apud Ruinartium Acta martyrum sincera Veronæ 1731, p. 118, ubi, n. 2, legitur : « Secundo itaque die sexti mensis, qui dies est 4 id. martias, die sabbati majore, natale Polycarpi martyris celebrantes geminum Pionium... vis persecutionis invenit. » Passus est autem S. Pionius an. Christi 250.

(4) S. Jo. Chrysost., hom. 21 in Act. Apost., n. 4, Opp. ed. Maur. tomo 9; S. August. serm. 275, cap. 12, Opp. ed. Maur. t. 5, et alibi passim.

(5) Confer ib. adnot. Rigaltii, qui observat per natalitia intelligi à Tertul. solemnitates fieri solitas in honorem MM., quo scilicet die mundo mortui, cælo nati sunt. Confer etiam La Cerda S. J. in notâ ad h. l., in quâ eruditè germanum Tertulliani sensum defendit adversus Junium.

S. verò Cyprianus : « Sacrificia, scribit, pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties « martyrum passiones et dies anniversariâ « commemoratione celebramus » (1). 3° Eiusdem cultus documenta pariter suppeditant altaria ac templa seu sacella, quæ confessiones aut martyria nuncupabantur in sanctorum martyrum honorem ac memoriam erecta (2). 4° Documenta sunt publica et vulgatissima sanctorum invocatio, et honor sanctorum reliquiis exhibitus, de quibus paulò infra ex instituto agemus. Non igitur singulares tantummodò testes in medium proferimus ad ostendendum ubique receptum fuisse tribus prioribus Ecclesiæ seculis sanctorum cultum, sed monumenta publica et vulgatissima, quæ extenuari ab adversariis nullâ solidâ ratione possunt. Si quem tamen desiderium tangit consulendi singulatum vetustiorum Patrum testimonia, eum remittimus ad Bellarminum, 1 lib. de Beatif. et Canon. SS., c. 15, et Petavium lib. 14 de Incarn. c. 10, seqq. Confer etiam Trombellium diss. cit., cap. 1, seqq. Concludendum interea est, vel nullum omninò in sanctorum cultu superstitionis atque idololatriæ vestigium reperiri, vel superstitionem et idololatriam in Ecclesiâ unâ cum Ecclesiâ ipsâ cœpisse.

Verùm ex ipsis Protestantium principis ita rem nostram conficimus : admittunt ipsi cultum civilem ad civiles seu politicas ac naturales dotes et virtutes honorandas. Ergo, jure inferimus, admittendus pariter est cultus religiosus ad supernaturales virtutes ac dotes sanctorum

(1) Epist. 54 ed. Maur. ; vid. in h. l. adnot. 15 Pamelii. Illustre item monumentum suppeditat istius consuetudinis synodus Laodicensis, quæ can. 51 : « Non oportet, inquit, in quædragesimâ martyrum natalitia celebrari, sed eorum in sabbato et dominicâ tantum memoriam fieri, » in collect. Conc. Labb. t. 1, col. 1520. Confer ibid. notas Bini. Aliud monumentum exhibet concil. Gangrense, can. 20. Trombellius can. reg. in op. de cultu sanctorum, Bonon. 1740, vol. 2, diss. 6, cap. 12, seqq., pluribus prosequitur quæ in celebratione festorum SS. MM. fieri consueverant.

(2) Confer Eusebium Hist. ecc., lib. 2, c. 25, qui refert fragmentum Cæii presbyteri ex libro quem is scripserat adversus Proculum patrum Cataphrygum sectæ, ubi sic hæreticum hominem perstringit : « Ego verò Apostolorum trophæa possum ostendere. Nam sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam pergere libet, occurrunt tibi trophæa eorum qui ecclesias illam fundaverunt : Εγώ δὲ τὰ τρόπαια τῶν ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι ἐν γὰρ θελήσει ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανόν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὀστίαν, εὐρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτων ἰδρυσμένων τὴν ἐκκλησίαν. Floruit autem Caius tempore Zephyrini.

proprias honore debito prosequendas. Imò, quemadmodum honor ille, qui aulæ proceribus exhibetur quin principis honori ac reverentiæ ei debitæ quidpiam detrahat, illam potius statuit atque confirmat, sic, quin cultus quem sanctis tribuimus quidpiam detrahat supremo honori et cultui qui Deo debetur, eum potius perficit ac mirificè confirmat; mancus enim quemadmodum esset honor ille quo Deum prosequimur, si colere dedignaremur amicos ejus unâ cum ipso in cœlesti aulâ regnantes; eò vel magis, quòd in Dominum ultimò redundet honor servorum, qui quidem honor ideò religiosus nuncupatur, quia Dei intuitu et causâ sanctis defertur.

Hæc demùm viderunt cordatiores inter Protestantes ipsos. Cæteris enim omissis, in medium proferam verba Leibnitzii, qui scribere non dubitavit : « Generaliter tenendum... neque cultum sanctorum aut reliquiarum probari, nisi quatenus ad Deum refertur, nullumque Religionis actum esse debere, qui in honorem unius omnipotentis Dei non resolvatur ac terminetur. Itaque cùm sancti honorantur, hoc ita intelligendum est quemadmodum in Scripturâ dicitur : *Honorificati sunt amici tui, Deus, et : Laudate Dominum in sanctis ejus.* » System. theol. ab Emeryo, edit. Paris., 1819, pag. 160; et iterum p. 170 : « Certum est secundo christianæ Ecclesiæ seculo jam natalitia martyrum celebrata et apud monumenta eorum sacros conventus fuisse institutos; » ex quibus rectè inferit p. 172 et seq. : « Verendum autem est ne qui ita sentiunt (idololatriam esse cultum sanctorum) viam aperiant ad omnem rem christianam convellendam : nam si jam ab illis temporibus horrendi errores in Ecclesiâ prævaluerunt, Arianorum et Samosatensium causa mirificè juvatur, qui originem erroris ab illis ipsis temporibus computant, atque obscurè defendunt Trinitatis mysterium et idololatriam simul invaluisse... Judicandum cuique relinquo quòd res sit evasura : quinimò procedet ulterius suspicio audacium ingeniorum : mirabuntur enim Christum promissis tam largum erga suam Ecclesiam, tantum hosti generis humani indulsisse, ut, unâ idololatriâ profligatâ, succederet alia, et ex sedecim seculis vix unum aut duo sint in quibus vera fides utemque inter Christianos sit conservata, cùm Judaicam ac Mahumeticam religionem videamus tot seculis satis puram secundum fundatorum instituta perstitisse.

« Quo igitur loco manebit consilium Gamalielis, qui de christianâ Religione et providentia voluntate ex eventu judicandum dicitabat; aut quid de ipso christianismo judicabitur, si lapidem hunc Lydium parum ad eò sustineret? » Quibus verbis ingenuus hic Protestans non modò catholicam veritatem adstruxit, sed præcipua argumenta complexus est, quibus eadem fulcitur.

Difficultates. — 1. Obj. : 1° Cultus sanctorum adversatur primo Decalogi præcepto Deut. 6, 13 : *Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies.* Quod Christus renovat, Matth. 4, 10, illis verbis : *Dominum tuum adorabis, et illi soli servies.* 2° Hoc autem præcepto quicumque cultus et honor creaturis admittitur et uni Deo reservatur, ut illud exponit Apostolus 1 Timoth. 1, 17, dicens : *Soli Deo honor et gloria.* 3° Sanè Deus profitetur apud Isaiam 42, 8, nolle se gloriam suam alteri communicare illis verbis : *Gloriam meam alteri non dabo.* Ergo utpote superstitiosus et Verbo Dei contrarius quicumque sanctorum cultus rejici debet.

Resp. : Nego antecedens. Ad duas verò priores probat., distinguo : Ex adductis verbis uni Deo reservatur cultus seu honor supremae patriæ, et propriè dictus, concedo : inferioris ordinis, dulia ac impropriè dictus, nego. Ut enim patet ex scopo et contextu, in objectis locis sermo est de solo supremo cultu, ac propriè dictâ servitute; adjicitur siquidem 1. c. Deut. : *Et per nomen illius jurabis.* Et clariùs adhuc Deut. 5, 7, ubi idem præceptum traditur : *Non habebis deos alienos in conspectu meo.* Cùm verò cultus quem nos sanctis tribuimus ejusmodi non sit, nec eis cultum deferamus nisi in ordine ad Deum, atque intuitu ipsius Dei, liquet nihil commune habere præceptum istud cum sanctorum cultu. Ut aliquid proficerent adversarii, ostendere deberent vel cultum quem sanctis Catholici tribuunt esse supremum, vel supremo huic Dei cultui cultu illo sanctorum quidpiam detrahi, quod cùm efficere nequeant, perperam Catholicos damnant velut idololatriæ reos, et primi decalogi præcepti infractores. Appositè Catechismus Rom. : « Quis ad eò demens est, inquit, qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, continuò putet nolle regem suis ut magistratibus honos deferatur? »

Ad secundam : Idem responsum esto ; si enim Apostolus quemcumque honorem creaturis adimere voluisset, cit. loc., non scri-

psisset Rom. 12, 10 : *Honore invicem praevenientes*; 1 Tim. 5, 17 : *Presbyteri duplici honore digni sunt*, et alibi passim. Confer. Bernard. à Piconio, qui verba Apostoli de gratiarum actione exponit, ob misericordiam sibi exhibitam et aliis in se ostensam. Illud verò soli Deo exponit, qui unus et solus est. Ex quo patet nihil hæc verba commune habere cum scopo à Protestantibus intento de exclusione sanctorum à gloriâ et honore. Vidimus præterea patriarchas aliosque viros in veteri lege conspicuos prostrayisse se coram angelis, regibus ac viris sanctis, quin propterea in reprehensionem incurrerint.

Ad tertiam, distinguo: Alteri, id est, *sculptilibus*, seu falsis diis, ut ibidem subditur, concedo; indiscriminatim, subdistinguo: Gloriam quæ solius Dei propria sit, concedo; quæ convenire possit creaturis juxta dicta, nego.

Inst.: Atqui omnis reipsa et cujuscumque ordinis cultus, qui angelis vel sanctis tribuatur, à Scripturis prohibetur; etenim 1º Apostolus Coloss. 2, 18, scribit: *Nemo vos seducat, volens in humilitate et religione angelorum, quæ non vidit ambulans*. Vetuit igitur ne ullâ ratione Angeli colerentur. 2º Quare cum Joannes angelum sibi apparentem adorare vellet, talem honorem angelus recusavit dicens, Apocal. 19, 10 : *Vide ne feceris: con-servus tuus sum... Deum adora*. Eadem ratione se gessit Apostolus Petrus cum centurione, Act. 10, 25, 26. Ergo.

Resp.: Nego min. Ad primam prob. distinguo: Cultus falso et superstitioso, esto; ritè intellecto, nego. Transmisimus primum distinctionis membrum, cum nondum inter expositores exploratum sit, quid illis verbis significare Apostolus intenderit. Nam alii contendunt iis perstringi superstitiosum angelorum cultum tum bonorum tum malorum (1). Alii volunt solum excludi cultum superstitiosum et idololatricum angelorum bonorum, qui censebantur mediatores inter Deum et homines juxta placita Platonicorum, et quidem ad Christi exclusionem, quod indicare videntur verba immediatè sequentia, *et non tenens caput*. Alii arbitrantur iis argui Christianos judaizantes, nimis scilicet Mosaicæ legi addictos et legalibus observantiis, sub prætextu quod lex per ministerium angelorum data sit. Favere huic sententiæ videtur contextus; dixerat enim

(1) Confer. Trombellium op. cit. diss. 4, c. 8, ubi diversas interpretationes recenset et expendit.

paulò ante Apostolus: *Nemo vos judicet in cibo aut in potu*, etc. Alii demùm existimant carpere Apostolum «studium singularis sanctitatis, nempe pharisaicæ, quæ crebris jejuniis et exquisitis exercitationibus aliis cernebatur,» quæ est expositio ipsorum biblicorum Protestantium (1). Quæcumque demùm admittatur expositio, patet nil commune habere Paulinum textum cum legitimo angelorum cultu, qualis ab Ecclesiâ catholicâ admittitur.

Ad secundam, distinguo: Adoratione improprie dictâ, quæ in humilis obsequii signo consisteret, concedo; proprie dictâ seu latriæ, nego. Alioquin damnare deberemus Joannem apostolum et evangelistam tanquàm idololatriæ reum, qui non solum in loco objecto, sed iterùm, ibid. 22, 9, cecidit ad angeli pedes ut adoraret eum, et rursùm prohibitus est. Itaque meritò Grotius ad h. l.: «Non dicit (angelus) προσκύνησιν (adorationem) soli Deo licitè exhiberi: repugnat enim tota vetus historia.... sed benignè agit, ut si quis collega collegæ dicat: *Serva hunc honorem regi*.» Id ipsum dicatur de Petro recusante obsequium Cornelii centurionis, quâ agendi ratione D. Petrus Cornelium monuit, ut gratiam omnem Deo acceptam referret ex quo omne bonum descendit, seque professus est non esse nisi Dei ministrum, qui eum ad salutem elegerat.

II. Obj. ex traditione: 1º Laodicensis synodus can. 55, districtè prohibet «Christianos, relictâ Dei Ecclesiâ, abire et angelos nominare, vel congregationes facere; si quis ergo inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacare, anathema sit.» 2º Damnant eundem cultum Origenes, lib. 5 cont. Celsum, n. 8, seqq., et lib. 7, n. 62, seqq. ed. Maur., et Theodoretus, Comment. in Ep. ad Coloss., quibus assentiuntur Patres reliqui, dum 3º monent diligi quidem et honorari ab Ecclesiâ sanctos, non

(1) Ita quidem Carolus Rosenmüller, qui in Schol. in N. T. in h. l. scribit: «Θρησκεία τῶν ἀγγέλων est studium singularis sanctitatis,» nam, Act. 28, 5, Paulus τῶν ἀρχιεσάτων αἰρέσιν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας non cultum dicit, sed studium singularis sanctitatis pharisaicæ, quæ crebris jejuniis et exquisitis exercitationibus aliis cernebatur, et v. 25, hujus capitis Paulus pro θρησκεία τῶν ἀγγέλων substituit θρησκείαν, quam dubitari non potest fuisse in fagiendis cibis, quos lex Mosaica interdixisset, et similibus institutis. Quare rejicit, seu retractat suam interpretationem quæ magis olim, ei placuerat de cultu angelorum. Cf. edit. 5, 1806. Ex his planè concidit præcipuum argumentum quo tantoperè Protestantes usi sunt ad impugandum cultum angelorum et sanctorum.

autem coli, ut patet ex Epist. Ecclesiæ Smyr-nensis, ex Hieronymo, Epist. 109, al. 55, n. 1, tum cont. Vigilant., n. 5; et Augustino, Serm. 275, al. 101, necnon in lib. de verâ Relig., cap. 55, al. n. 108, 110. 4º Dum palam iterùm profitentur à se sanctos minimè coli propter religionem, sed tantùm amari et honorari propter imitationem, ut idem loquitur S. Augustinus, de verâ Relig., n. 108. 5º Dum docent illud honoris genitus ad sanctos pertinere, quo viventes probitate spectatos amamus, ut rursùm loquitur Augustinus, lib. 20, cont. Faust., c. 21, et cum ipso Cyrillus Alex., lib. 6 cont. Julian. 6º Dum affirmant se nullum sanctis deferre cultum, qui in iis sistat, sed in eis Deum tantummodò honorare, Theodoret. serm. 8 de curandis Græc. affect., etc. 7º Nec aliter res esse poterat; distinctionem enim inter cultum supremum et inferiorem, seu latriæ et duliæ, quem recentiores scholastici invexere, penitus veteres ignorarunt. Quin igitur Patres idololatriæ insimulemus, fatendum est nullum cultum proprie dictum sanctis eos detulisse.

Resp. ad primam: Distinguo. Synodus Laodicensis cultum immodicum et superstitiosum prohibuit, concedo; cultum legitimum, nego. Talem porrò fuisse scopum concilii Laodicensis in cit. canone ostendunt argumenta tum interna tum externa. Interna quidem, cujusmodi sunt 1º quæ ex ipsis verbis canonis eruuntur, ex quibus patet perstringi eos qui, relictâ Dei Ecclesiâ, congregationes facere, occultæ idololatriæ vacare, seu in cœtibus clandestinis se colligere audebant; 2º quod ex can. 41 ejusdem synodi habetur, in quo hujus concilii Patres admittunt legitimum cultum martyrum, ac tempus determinant quo martyrum festivitibus vacare fideles possunt; ita enim se habet, quod «non oportet in quadragesimâ martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in sabbatis et dominicis.» Confer Acta Concil. Hard., T. 1, col. 789. Porrò eadem est ratio cultus angelorum et sanctorum. Argumenta externa suppeditat historia, ex quâ novimus viguisse tunc temporis in illâ provinciâ superstitiosam sectam, quæ juxta platonica principia angelis uti divinitatis mediatoribus cultum tribuebat. Id testatur Theodoretus, qui in Commentariis in Ep. ad Coloss., explanans Apostoli verba: *Nemo vos seducat, etc.*, hæc scribit: «Et in hodiernam usque diem licet videre apud illos et eorum finitimos

«oratoria S. Michaelis. Illi ergo hoc consuebant, atque humilitate utentes, dicentes universorum Deum nec cerni nec comprehendendi, nec ad eum posse perveniri: et oportere per angelos divinam sibi benevolentiam conciliare.» Ex quibus tum germanus sensus objecti canonis Laodicensis liquet, tum malae eorum Protestantium fides, qui absolutè ab eâ synodo damnatum angelorum cultum esse affirmant. Sic enim inter cæteros Wegscheider fidenter scribit § 102: «Postquam assentientibus pluribus Patribus à synodo Laodicensi can. 565 habitâ, adoratio angelorum improbatâ erat, Ambrosius eam denuò commendasse videtur (opp. t. 1, p. 146, de Viduis): «Angeli sunt obsecrandi pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. Τομητικὴν προσκύνησιν honorificam venerationem, non λατρείαν conc. Nicæn. 2, an. 787, habitum angelis præstantam esse decrevit; similiter conc. Trid. sess. 25; Catech. Rom. p. 3, c. 2, § 9, seqq.; Petav. Dogm. theol. 2, 69, seqq.» Duo hic habemus, 1º impudentiam scilicet hujus rationalistæ affirmantis à Laodicensi synodo improbatam esse angelorum adorationem in sensu quo eam denuò commendavit S. Ambrosius; 2º ejus confessionem, quod tam synodus Nic. II, quàm conc. Trid., Catechismus Rom. ac Petavius nonnisi inferioris ordinis cultum ac venerationem angelis tribuendam tradiderint.

Ad secundam: Nego. Etenim Origenes, l. c., refellit Celsum calumniantem Christianos, eâ fermè ratione quâ nunc Protestantes Catholicos lacesunt, quasi ipsi angelos uti deos haberent et colerent. En ipsius verba l. 5 cont. Cels.: «Nusquam tamen ibi (in Scripturis) præceptum reperias, ut qui Deo debetur cultus, eodem prosequamur eos (angelos), quorum nobis ministrandi Dei que dona afferendi negotium est.» Cæterùm Origenes ib. l. 8, n. 15, apertè ritè intellectum angelorum cultum admittit. En ejus verba, quibus respondet propositæ sibi à Celso difficultati: «Ex eo quod cum Deo Filium ejus colamus, consequens esse (putat Celsus), ut non Deum solum, sed etiam ejus ministros colendos esse sentiamus; si intellexisset, inquit, quinam sint post Dei Unigenitum verè ministri Dei, ut Gabriel, Michael, et alii Angeli atque Archangeli, et eos colendos esse dixisset; fortassè, repurgatis cum significatione illius vocis colere, tum ejus qui colit officii, hoc loco pro rei momento attulissem ea quæ de hoc argumento assequi intellectu potul.» Quare Kel-

ius et Origenem recenset inter Patres à suis Protestantibus accusatos hujus *erroris*, admissi nempe cultus angelorum, neque aliam evadendi viam invenit nisi tanquam spurium traducere locum qui ipsi adversatur. Quod quidem mirum est in tantâ criticæ luce. (Car. Aug. Theoph. Keilii Opuscula academica edita à Jo. David Goldhorn Lips. 1821, sectione poster. cap. 3, sec. 2, de *Angelis bonis eorumque cultu*. Confer pag. 550, seqq.; demùm p. 560, cum retulisset Origenis testimonium ex Homil. 1 in Ezech.: *Veni, angele*, etc., quodcumque se vertit ut ejus vim eludat, confugit et ipse ad rhetoricam apostrophè, postea verò concludit: « Equis tandem sibi persuadeat, hæc ab Origene scribi potuisse? » Tanta est vis anticipatorum judiciorum et spiritus sectæ!

Sed neque Theodoretus adversatur cultui Angelorum, cum non perstringat nisi eos qui Angelos habebant velut præcipuos rerum nostrarum curatores, delatoresque nostrarum precum, quasi Deus vel Ignoraret preces nostras, vel obsequia nostra ad se immediatè deferrî nollet, ut ex adductis ejus verbis manifestum sit. Id ipsum dicatur de Patribus reliquis, quorum testimonia expendit Petavius, lib. 2 de *Angelis*, capp. 9 et 10, ubi etiam egregiè ostendit Theodoretum cum cæteris Patribus consentire circa Angelorum cultum et invocationem; tum de Incarn. l. 14, cap. 14, seqq.

Ad tertiam: Distinguo. Non autem *coli* in sensu ethnicorum adversus quos Patres agebant, concedo; in sensu catholico, nego. Ut enim monuimus, nondùm determinatâ *technologie* seu vocabulorum vi, videntur interdùm veteres omnem cultum angelorum et sanctorum rejicere, dum negant *colendos* eos esse, *adorandos*, *venerandos*, etc. At his vocibus utebantur ad excludendos angelos et sanctos à supremo patriæ cultu, qui profectò uni Deo debetur. His enim vocibus utebantur ethnici, qui nullam inter cultum supremum et inferiorem distinctionem agnoscebant. Aliis autem verbis catholicam de sanctorum cultu doctrinam designabant, dum profitebantur eos *diligere*, *honorare*, *charitate et dilectione* cum iis conjungi, aliaque ejusmodi. Factis demùm publicis, festorum scilicet celebratione in martyrum honorem, monumentorum erectione, invocatione, aliisque superiùs commemoratis quid sentirent satis ostendebant. Hæc igitur æquivocatione sublatâ, corruunt quæ magnâ diligentia et vano apparatu adversus nos collegerunt Protestantes, inter quos de-

mum in scenam prodit Keilius, qui non veretur tristissima testimonia congerere, utseriò ostendat « fuisse constantem Ecclesiæ antiquioris doctrinam, neminem præter unum « Deum religioso cultu esse prosequendum. » Loc. cit. p. 550, ubi plura testimonia congerit à Bellarmino, Petavio, Nat. Alex., Trombellio aliisque jamdiù disjecta; attamen perinde ac si ineluctabile argumentum adversus catholicam doctrinam opponeret, triumphum canit. Cæterum vix ullum ex tot quæ affert, testimoniis Græcorum ac Latinorum Patrum est, quod scopum attingat quem sibi auctor proposuit. Non aliud siquidem omnia illa testimonia evincunt, nisi quod Catholici omnes ultrò profitentur, nulli creaturæ deferendos esse honores divinos. Omitto malam ejusdem fidem in diversis auctoritatibus proferendis. Atque ita quidem Protestantes sec. 19 catholicam doctrinam impugnant!

Ad quartam: Distinguo: Id est, non propter solam religionem, sed etiam, imò potissimum propter imitationem, concedo; propter solam imitationem, nego. Constituto enim principio de honore sanctis debito, ut à concionatoribus fit, inculcabant Patres potiorem obsequii nostri partem collocandam esse in imitatione virtutum quas sancti exercuerunt, « ut imitari « non pigeat, quod celebrare delectat. » Quæ Augustini verba sunt, et cultum supponunt, non autem excludunt, cum loquatur de *solemnitatibus* martyrum.

Ad quintam, concedimus sanctos mortuos eodem cultus genere honorandos, quo sanctos vivos colimus, « sed illos (mortuos) tantò « devotiùs, quantò securiùs post certamina « superata, » ut idem loquitur Augustinus, lib. 20 cont. Faustum Man. c. 21 ed. Maur. Sed et hic præstat animadvertere, S. Augustinum, quem contendunt adversarii detraxisse sanctorum cultui eò quòd passim scribat sanctos nos tantùm amare ac dilectione prosequi, aut non in alio quàm in dilectione et amore consistere cultum quem eis deferimus; præstat, inquam, animadvertere eadem prorsus ratione eum esse locutum cum ageret de cultu ipsius Dei. « Quid autem, ait, est pietas, « nisi Dei cultus? et unde ille colitur nisi *charitate?* » epist. 167, n. 11, et alibi. « Porrò, « inquit, pietas cultus Dei est, nec colitur ille « nisi amando, » ep. 140, n. 45. Quis autem propterea inde inferat cultum propriè dictum S. doctorem Deo denegasse? Quòd si diverso ritu et apparatu sanctos vivos honoramus

ideò est, quia ita exposcit sanctorum humilitas, et quia plerùmque vera eorum sanctitas nos latet. Iisdem interdùm honoribus sanctos vivos coli quibus veneramur sanctos vitâ functos, non uno exemplo ostendi posset. Satis sit illud adducere quod Theodoretus, lib. 5 Hist. Eccl. cap. 34, ed. Vales., refert de S. Joanne Chrysostomo ab exilio revocato, cui *universi cereas faces præferentes* obviàm venerunt τὰς ἐκ κηρῶ λαμπάδας προβάπτοντες.

Ad sextam: Distinguo: Profitentur se Deum in sanctis colere et laudare utpote auctorem donorum omnium quibus sancti ditati sunt, concedo; ad excludendum honorem sanctis debitum, nego. Honorem servorum in Dominum demùm terminare et nos profiteremur; verùm hoc non impedit quominus sanctos in se colamus, quos ita Deus ipse honorificare dignatus est. Cum enim honor et cultus ex dietis sit testificatio illius excellentiæ, quam in aliquo deprehendimus, hoc ipso patet sanctos dignos cultu esse, qui propriâ excellentiâ donantur.

Ad septimam: Distinguo: Patres non usurpârunt ante S. Augustinum voces *latriæ* et *dulciæ* ad duplex cultus genus distinguendum, tr. vel concedo; ignorârunt cultus ipsius distinctionem, nego. Etenim ex unâ parte certum est Patres angelos et sanctos coluisse, ut omnia documenta evincunt superiùs adducta; ex alterâ autem pariter est manifestum, Patres cultum supremum angelis aut sanctis minimè detulisse: alioquin turpissimo idololatriæ crimine se commaculassent, quod vel suspicari de tot sanctissimis viris nefas est. Quare sequitur necessariò Patres intrinsecam ejusmodi cultus distinctionem agnovisse, etsi aliis vocibus eam designaverint. Sanè Origenes declarat « repurgatis cum significatione « illius vocis, *colere*, tum ejus, qui colit, officii » posse angelis cultum tribui. Demùm S. Augustinus, aliique catholicæ doctrinæ defensores, non solum discrimen attulerunt, ac certa discriminis argumenta inter utrumque cultum, sed voces ipsas *latriæ* ac *dulciæ* usurpârunt. Hæc ratione retulerunt ethnicorum et Manichæorum accusationes, quibus illi Catholicos impetebant, quòd, rejectis numinibus, suos martyres substituisissent. Confer S. Hieron. cont. Vigil. n. 5, ubi stultum hunc Protestantium præformatorem interregat: « Quis enim, ô insanum caput, aliquando « martyres adoravit? Quis hominem putavit « Deum? » Tum S. August., qui lib. 8 de Civ. cap. 27, sic loquitur: « Nec tamen nos eis-

dem martyribus templa, sacerdotia, sacra et sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus « sanè memorias eorum tanquam sanctorum « hominum Dei, qui usque ad mortem corporum suorum pro veritate certârunt.... Quis « autem audivit aliquando fidelium stantem « sacerdotem ad altare etiam super sanctum « corpus martyris ad Dei honorem cultumque « constructum, dicere in precibus: Offero tibi « sacrificium, Petre, vel Paule, vel Cypriane? » etc. Eadem ferè repetit lib. 20 adv. Faustum, c. 21, et ep. 44.

CAPÛT III.

De sanctorum invocatione.

Controversiâ quæ agitur inter Catholicos et Protestantes circa sanctorum invocationem non respicit hujus invocationis necessitatem; omnes enim Catholici fatentur ad salutem absolutè necessariam non esse sanctorum invocationem (1). In eo igitur totus versatur controversiæ cardo, an sanctorum invocatio *licita* ac *utilis* sit, uti declarat concilium Tridentinum adversus heterodoxos, qui in Ecclesiam insurrexerunt, ac si ipsa rem superstitiosam, Deo et Christo injuriosam, imò et idololatricam permitteret et approbaret.

PROPOSITIO PRIMA. — *Licita ac utilis est sanctorum invocatio, quod ex sacris litteris imprimis evincitur.*

Ad fidem catholicam spectat hæc veritas, quam Tridentina synodus sess. 25, declarat, dum præcipit episcopis fideles docere, « sanctos, unâ cum Christo regnantes orationes « suas pro hominibus Deo offerre; *bonum* atque *utile* esse suppliciter eos invocare; et « ob beneficia impetranda à Deo per Filium ejus « Jesum Christum Dominum nostrum, qui « solus noster Redemptor et Salvator est, ad « eorum orationes, opem auxiliumque confu- « gere. » Ex quibus verbis discimus 1° invocationem sanctorum bonam ac utilem esse. 2° Opem et beneficia non à sanctis, sed à Deo ad eorum intercessionem expectanda esse. 3° Orationes et intercessionem sanctorum inniti meritis Christi Jesu, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ac propterea solus Mediator propriè dictus, qui talis nempe sit tum naturâ, tum officio ac nitatur, propriis meritis.

(1) In se scilicet spectata. Fieri enim potest ut quis teneatur ex Ecclesiæ præcepto sanctos invocare, ut ii qui sacra faciunt, et qui ad horas canonicas persolvendas adstricti sunt, etc.